

Els quatre directors

La vida de dos dels quatre directors que va tenir «la Prote» sembla de novel·la. I la dels altres dos tampoc no és menyspreable. I tots quatre, al marge dels resultats de la seva gestió, estan carregats de bones intencions. Els movia la vocació més generosa. Al primer director, Lluís Folch i Torres, que era un home polifacètic i d'una àmplia cultura, el va fer fora la dictadura de Primo de Rivera per separatista. Va ser ell qui va posar en marxa el primer laboratori psicotècnic del centre. Ramon Albó, que fins i tot va acabar donant nom al centre, va saber mantenir-se abans i després de la Guerra Civil. Advocat de formació, el 1939 va ser nomenat director general de Presons. I va impulsar la reconstitució de la Junta i del Tribunal de Menors de Barcelona. Frederic Godàs va ser el més esquerranós i el més revolucionari en la gestió del centre. I ho va pagar ben car. Va salvar la vida gràcies a un capellà que havia treballat a «La Prote» però va ser desposseït del títol del mestre i va patir un llarg i penós exili interior. Josep Joan Piquer, l'últim director, ja havia exercit de pedagog abans de la guerra i també va continuar després. Va rebre diversos premis pels seus estudis sobre la infància abandonada.

Lluís Folch i Torres

Barcelona, 1879- 1946

«Als petits delinqüents se'ls ha de tractar a cops... de petons.»

Crític d'art, professor i pedagog català, impulsor de la psiquiatria

Interessat en l'art des de ben petit, va començar a estudiar a la Llotja als catorze anys i va seguir els estudis a l'Escola de Belles Arts de Barcelona, de la qual fou professor als 21 anys i on va ocupar diferents llocs. Va destacar en el camp de la publicitat. Prat de la Riba el va enviar a Madrid per treballar com a corresponsal periodístic. Des del 1911 va escriure diferents col·laboracions, com a crític d'art, al *Diari de Barcelona*.

Va canviar d'orientació professional i va entrar com a funcionari de la JPIB (Junta

de Protecció a la Infància de Barcelona) poc després de la seva segona fundació, el 1912. Com a pedagog i psicòleg, destacà per la seva eficaç labor dins del Laboratori Psicotècnic del Grup Benèfic Wad-ras de Barcelona, centre model de la JPIB, i en la direcció del mateix centre, que va assumir entre el 1914 i el 1926.

Va dur a terme una tasca important de sistematització dels procediments d'observació i classificació dels nens i les nenes que eren atesos per la JPIB i el TTM (Tribunal Tutelar de Menors) i de consolidació dels protocols d'observació psicològica i de psicometria a Catalunya. Se'n pot seguir el recorregut consultant els expedients personals de tots els nens atesos en aquesta etapa que es troben dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Es va convertir en un pedagog de renom a Europa i va aportar idees molt modernes en el camp de l'educació especial. Lluís Folch i Torres va donar importància a les conseqüències de la manca d'amor durant el creixement. Una de les seves frases més habituals era: «Als petits delinqüents se'ls ha de tractar a cops... de petons».

Des de 1925 va ser també el director tècnic del Tribunal Tutelar de Menors.

Fundà l'Institut Torremar a Vilassar de Dalt el 1928, per a deficients mentals, institució única en el seu gènere a Catalunya fins al 1936 i que encara avui és un referent de la psiquiatria a Catalunya.

Unes notes sobre la biografia d'aquest personatge les podem trobar també en el número 10 de la publicació mensual de la JPMB *Pro infancia y juventud* (p. 89 i seg.), de l'any 1950.

Els anys de Poblenuou

Durant gairebé setze anys, Lluís Folch i Torres i la seva família van viure al Poblenuou, al mateix Grup Benèfic, institució de la qual gairebé tot aquest temps va ser director. Allà van néixer molts dels seus fills i allà, durant la dictadura de Primo de Rivera, Folch i Torres va rebre una denúncia i li van obrir un expedient per sepa-

ratista, que va acabar comportant la seva destitució com a director el 1926, ordenada pel governador civil i militar de Barcelona, Milans del Bosch. S'inicià llavors el seu progressiu allunyament de la JPIB i del TTM i va passar a dedicar-se en cos i ànima a l'Institut Torremar que havia creat el 1928 a Vilassar de Dalt, on va anar a viure amb la família a partir del 1931.

Segons les dades recollides pel seu nét Lluís Folch i Soler, el trasllat de la família al Grup Benèfic es va fer durant la segona meitat de l'any 1915. Allí van anar Lluís Folch i Torres, la seva dona Isabel Camarasa i Serra i els tres fills, en Lluís, l'Oriol i la Isabel.

El 20 de gener de 1916 va néixer al Grup Benèfic el quart dels seus fills, Àgata Folch i Camarasa. El 6 de febrer de 1918 va néixer la seva filla Mercè. En sis anys, cinc fills! I el 2 de març de 1920 va néixer la Madrona, la sisena. Una mica més tard, el 14 de març de 1921 va néixer l'Eulàlia, que n'era la setena, la quarta del Poblenuou.

Va ser el mateix Lluís Folch i Torres qui va fer una referència a aquests anys en un article que va escriure el 1922 sobre el Mas del Bon Retorn, i on podem llegir:

«Nosaltres hem conviscut d'uns anys en aquesta part, amb una mena de nois entre'ls que's poua la futura delinqüència; hem fet vida amb els nois provinents de les més pregones capes socials, amb els nois dits «trinxeraires», els abandonats materialment i moral [...].»

La casa del Poblenuou dels Folch i Camarasa

Les habitacions del director, segons la descripció que en fa Alexandre Galí en explicar la distribució del Grup Benèfic, eren al primer pis de l'edifici del xamfrà que formaven els carrers de Wad-ras i de la Igualtat (avui, Dr. Trueta i Àlaba). Aquesta part era l'ala d'entrada al Grup Benèfic que descriu Lluís Folch i Torres:

«Així, en baixar del tramvia i aixecar el cap, el noi queda sorprès davant l'elegant aparença del Grup Benèfic. La bella porta

enredada de flors, l'alegre jardí que prece-
deix l'edifici central de gràcils línies i con-
junt agradable [...]. Una porta hospitalària
s'obre davant d'ells i el cruixir de la sorra
del jardinet sota els seus peus li sona a
música, preludi d'inesperades i noves sor-
preses, de noves esperances. El noi canvia
d'actitud; allò no és una presó ni una casa
de correcció.»

Segons que ens diu el seu nét Lluís Folch
i Soler:

«[...] mirant la façana principal del desa-
paregut edifici, la del xamfrà, podrem
veure que el primer pis té cinc finestres que
corresponen a cinc habitacions. La de més
a l'esquerra, la de l'habitació que fa canto-
nada, és l'habitació del pares, i a mesura
que anaven naixent els Folch i Camarasa
anaven passant cap a la dreta, a les habi-
tacions de la façana principal. L'habitació
dels pares es comunicava per la banda del
darrere amb el lavabo, també amb el cor-
redor i amb l'habitació de la dreta, on hi
havia el petit de torn acompanyat per una
germana no tan petita. En Lluís i l'Oriol,
que eren els grans, no van seguir la direc-
ció cap a la dreta, sinó que van passar a
una altra habitació que donava a la façana
esquerra, més enllà del lavabo; les habita-
cions de la façana principal van ser les de

Els nens i les nenes feien gairebé totes les activitats
per separat. Els menjadors també estaven separats.
A dalt, el menjador de les nenes. La fotografia del
mig és del porxo de la secció per a malalts infecci-
osos, que estava aïllada. A sota, el menjador dels
nens. Les instantànies són dels anys vint. (ARXIU
NACIONAL DE CATALUNYA. FONS BRANGULI)

les noies fins que va néixer en Francesc, el petit i l'últim, que es va quedar a l'habitació del costat de la dels pares, acompanyat de la Mercè. L'habitació de més a la dreta, la cinquena, era el saló de rebre. Quan va néixer l'Eulàlia devia empènyer alguna de les germanes grans cap a la quarta habitació de la façana.»

A la planta baixa hi havia el vestíbul d'entrada, el despatx del director, el laboratori i altres dependències administratives. Fins a l'any 1926, per sota del vestíbul, en un semisoterrani, hi va haver la capella, que després va passar a ser sala d'actes quan es va construir la capella d'estil romànic al xamfrà oposat de l'illa. I al primer pis d'aquell edifici hi vivien els Folch i Camarasa. Més amunt, al segon pis, hi vivia el senyor Domènech, que era solter i dirigia una casa de família, fent de pare d'una colla de noies de la Protecció.

Es conserva una fotografia de la família Folch al menjador amb tots a taula, els pares i els set fills, que probablement és del setembre del 1921.

L'octubre del 1923 neix l'Anna, la vuitena filla del matrimoni, que va morir al desembre de l'any següent als catorze mesos. I el 14 de novembre de 1925 neix Francesc, el novè i últim dels Folch i Camarasa del Poblenou, que es va quedar a l'habitació del costat dels pares. L'any 1931, en sortir del Grup Benèfic, encara no havia fet els sis anys.

La vida al barri

A més de la seva relació amb el Grup Benèfic, que era com un petit món, la relació dels Folch i Camarasa amb el barri també va ser intensa.

A l'hora d'anar a escola, la primera va ser la de l'Aliança del Poblenou. Després van anar també al col·legi de Nostra Senyora del Carme, al carrer de Pere IV (les cinc noies), com altres noies del barri, on a l'inici les van prendre per estrangeres. Més endavant van anar al col·legi de Sant Josep de Cluny.

Els nois eren socis del Centre Moral i participaven en tantes activitats com podien, especialment en les ballades de sardanes. L'Oriol qualificava en Lluís de «primer sardanista». El meu pare m'explica que tocava el piano en totes les gresques que s'organitzaven, fins i tot anava a tocar al col·legi de les seves germanes quan feia falta; també jugava a futbol amb l'equip del Centre Moral i va arribar a fer una prova per jugar amb el Júpiter. La integració a la vida del barri es va fer d'una manera natural.

El comiat del barri i del Grup

La proclamació de la II República va significar una renovació de tot l'equip directiu de la Junta de Protecció a la Infància de Barcelona i del Tribunal Tutelar de Menors. Això va implicar una mena de «caiguda en desgràcia» de Lluís Folch i Torres quan va desaparèixer d'escena el seu mentor, Ramon Albó. El 17 d'abril de 1931, Folch i Torres és suspès de sou i feina tant a la Junta com al Tribunal. Poc després, Lluís Folch deixa tots els seus llocs i funcions a aquestes dues institucions i això comporta la seva sortida del Grup Benèfic després de setze anys.

En aquesta pàgina a dalt, els fills de Lluís Folch i Torres i Isabel Camarasa i Serra el 1922. D'esquerra a dreta, Oriol, Isabel, Eulàlia, Mercè, Àgata, Madrona i Lluís. Al mig, el matrimoni amb els seus primers fills el 1915. En Lluís està dret davant de la minyona; la Isabel, en braços de la seva mare, i l'Oriol, a la falda del seu pare. A la tercera fotografia, el matrimoni el 1916 amb els fills Lluís, Isabel i Oriol. (FONS FUNDACIÓ FOLCH I TORRES)

Lluís Folch i Torres: àlbum de família

La família sencera el 1921. I a sota, un dinar de la Junta de Protecció de Menors. (FONS FUNDACIÓ FOLCH I TORRES)

Ramón Albó i Martí

Barcelona, 1872-1955

Un dels impulsors de l'acció social de Protecció a la Infància i del Tribunal Tutelar de Menors

Entre la caritat i la pedagogia

Advocat i polític català omnipresent en l'escena pública barcelonina i catalana (amb l'excepció de la II República, quan es dedica a qüestions privades) des de finals del XIX fins a la seva mort.

De conviccions fortament tradicionalistes i catòliques (hereves del carlisme del segle XIX), va ser militant de la Lliga Regionalista, partit amb el qual es va presentar a les eleccions del 1907. El 1908 va substituir Ildefons Sunyol i Casanovas com a diputat, escó que va repetir a les eleccions del 1923.

Ja des d'estudiant visitava les presons de Barcelona per interessar-se per la qüestió carcerària. El 1896 defensà la seva tesi sobre «Los sistemas penitenciarios» i va ser nomenat vocal de l'asil Toribio Durán (el Centre de Reforma Juvenil de Barcelona). El 1897 assumeix la responsabilitat del Patronat de Nens i Adolescents Presos. Actuà com a secretari de la junta constructora de la Presó Model de Barcelona el 1904.

Va ser un defensor aferrissat del model d'acció social d'inspiració catòlica centrat

en la caritat. Moltes de les seves obres versen sobre aquest tema i va arribar a fundar una revista amb aquest nom, *La Caritat*, que es va publicar durant més de tres anys, entre el 1926 i el 1930.

Va formar part de la Junta de Protecció a la Infància —JPIB— (després de Menors) des de la seva creació el 1908, i hi va actuar gairebé sempre com a secretari. Així mateix, del 1922 al 1931 i del 1939 al 1955, fou president del Tribunal Tutelar de Menors —TTM—, on col·laborà Lluís Folch i Torres.

Va compartir preocupacions i notorietat amb un altre dels homes públics de l'època interessats per la infància, Josep Pedragosa, amb qui va coincidir a la JPIB i el TTM, però sempre enfrontats en la seva visió i les seves propostes.

El 1928 va fundar l'Obra Tutelar Agrària. El primer president d'aquesta entitat va ser el tinent general Joaquín Milans del Bosch, governador de Barcelona durant la dictadura de Primo de Rivera. L'Obra va crear colònies agrícoles a Santa Maria del Vallès i a Santa Maria de Gimenells (Lleida) per treballar amb nens i nenes mitjançant «programes de tornada al camp».

Al final de la Guerra Civil del 1936-1939 va assumir la Direcció General de Presons durant uns quants mesos, per encàrrec de Franco.

Des del 1939 fins a la seva mort va ser la imatge pública i indiscutible del TTM i la JPIB a Barcelona.

La figura de Ramon Albó és molt controvertida. Sobretot pel paper que té després de la Guerra Civil com a responsable i factòtum del procés de reconstitució de la Junta i el Tribunal de Menors de Barcelona el 1939, que va significar una mena de depuració i l'ostracisme d'altres figures, com ara la Josep Pedragosa. *Pedragosa*.

Frederic Godàs i Vila

Lleida, 1910 - Barcelona, 1997

Mestre i pedagog lleidatà, compromès amb la infància en situació de risc

Condemnat pel franquisme per partidari de la coeducació

Frederic Godàs i Vila era fill de Frederic Godàs Legido, un mestre que des del principi del segle XX havia actuat com a impulsor de la renovació escolar a Lleida des del Liceu Escolar.

Godàs i Vila va ser un dels promotors del CENU (Comitè de l'Escola Nova Unificada) ja iniciada la Guerra Civil, des del seu lloc com a director del Grup Benèfic. El CENU, creat el 27 de juliol de 1936, volia una escola radicalment nova:

«Inspirada en els principis racionalistes del treball i de la fraternitat humana [...] i en el sentiment universal de solidaritat [...] i sobre la base de la supressió de tot tipus de privilegis.»

Godàs va compaginar la seva vocació educativa i el seu compromís polític, com era habitual en aquella època. Militava a les files de la UGT (Federació de Treballadors de l'Ensenyament) i a les del POUM, on havia anat a parar des del Bloc Obrer i Camperol, del qual havia estat un dels fundadors a Lleida.

Va ser una víctima més de la Guerra Civil del 1936-1939 i va aconseguir salvar la vida gràcies a la intervenció a favor seu del sacerdot Pere Solà, al qual Godàs havia ocultat en el Grup Benèfic Jean Jacques Rousseau (anteriorment anomenat Wadras) durant els primers dies de la guerra; Pere Solà després va arribar a ser vicari a l'arquebisbat de Barcelona). Però els vencedors, que el van condemnar per «ser partidari de la coeducación y amigo de las mujeres», el van desposseir del seu títol de

mestre i li van impedir tornar exercir com a educador. A més, van forçar-los, a ell i a la seva família, a un ostracisme obligat a les comarques pirinenques, de les quals només va poder tornar a Barcelona a mitjan anys cinquanta. Aleshores li van oferir recuperar el seu títol a canvi de l'acceptació del règim, però ell mai no va acceptar aquesta condició i va exercir el seu magisteri per acadèmies. Complementava el seu salari col·laborant en editorials fins que als anys setanta va poder tornar a treballar en una escola que, amb el nom de la seva dona, Felisa Bastida, van crear a Castelldefels.

Als anys vuitanta va ser nomenat presi-

dent de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

Va morir el 1997. Malgrat tots els tràfecs de la seva vida, mai no va perdre el bon humor i la confiança en el gènere humà.

El seu ideari pedagògic es pot definir com el d'un precursor dels plantejaments «normalitzadors» de l'acció socioeducativa en la infància, sobretot d'aquella que es troba en situació de risc social, superant els criteris segregadors i separadors i defensant els principis del valor educatiu del treball, de la funció de la formació professional i de l'obertura de les escoles professionals del Grup Benèfic, que dirigia al Poblenou. Va traslladar també alguns elements de clares reminiscències **makanianes** (els models organitzatius de les repúbliques i les colònies) com a experiència pionera de pedagogia comunitària.

Josep Joan Piquer i Jover

1911, Barcelona, – 1985, Vallbona de les Monges. Pedagoga e historiador.

Un estudiós de la infància abandonada

Josep Joan Piquer i Jover, omple, tècnicament parlant, tota la potsguerra de la JPMB i del TTM. Nascut en 1911, després de deixar el seminari i ja en

els anys 30, s'especialitzà en

Pedagogia, e inicia el seu recorregut educador a la l'Granja-Escola de Plegamans que mantenia el Patronat de la Infància Abandonada, sota les ordres de Mn Pedragosa.

Els seus principals treballs, conseqüència d'experiències obtingudes en aquesta Escola-Granja, foren publicats els anys 1934-1935 al 'Butlletí dels Mestres»

Després de la guerra assumirà encàrrecs en Wad Ras (on arribarà a ser el sotsdirector), en el laboratori psicotècnic, en el TTM, en la revista Pro Infancia y Juventud de la JPMB (la qual va didrigir durant molts anys).

Pel conjunt de la seva obra rebé diverses distincions.

L'any 1946, per un exhaustiu informe sobre els infants abandonats de la postguerra (El niño abandonado y delincuente), li fou concedit el premi 'Pelfort', de la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País. Aquest mateix treball, conjuntament amb altres estudis sobre temes complementaris, li valgué l'ingrés a la Secció de Pedagogia del Consejo Superior de Investigaciones Científicas i la secretaria del Consejo mateix a Barcelona on romangué fins l'any 1981.

L'any 1976 obtingué el premi Ciutat de Barcelona, d'assaig.

UN PARQUE INFANTIL DE LA PROTECCIÓN A LA INFANCIA
LA HORA DE RECREO

UN PARQUE INFANTIL DE LA PROTECCIÓN A LA INFANCIA
LOS ARENALES

tar la obra de los Parques Infantiles, mediante la fundación de Guarderías para Niños de Pecho en todos los núcleos industriales de la Ciudad, con lo cual la obra de asistencia preventiva que la Junta realiza con los niños pobres abarcará desde su nacimiento hasta la época de la pubertad.

Con las Guarderías para Niños de Pecho vamos a hacer frente a una de las causas que más contribuyen a la mortalidad de los menores de un año; o sea la causa del abandono y del descuido a que se ven obligadas las madres que por razón de su asistencia al trabajo han de confiarlo, en ese período el más crítico de la vida, a los cuidados de personas incapacitadas que, llevadas unas veces de sus condenables empirismos y con su criminal o inconsciente abandono otras, son la causa originaria de la muerte de esos tiernos infantes; ello sin contar, aún, con las dificultades con que tropiezan las madres obreras

para dar el pecho a sus hijos, lo cual es causa de que sustituyan este tan saludable como natural sistema de la lactancia materna por el artificial y peligrosísimo del biberón.

La Guardería para Niños de Pecho de la Protección a la Infancia, es el instrumento científico y maternalmente apto para la guarda del tierno infante durante las horas del día en que la madre por razón de sus deberes de obrera no puede cuidar de él. Es la atención perseverante puesta ante la vida del pequeño ser para poder acudir en el primer momento así que la menor anomalía atentatoria a la salud del infante pueda presentarse. Es el ojo inquieto, escudriñador, inquisidor que ha de descubrir, así que aparezcan, los síntomas de cualquier enfermedad que pueda poner en peligro la vida del niño. Es el corazón maternal de la Caridad, es el interés social, es el deber del poder público defendiendo la vida del niño por ser criatura de Dios,

**PRIMERA GUARDERÍA
PARA NIÑOS DE PECHO**

FACHADA PRINCIPAL

